

Háborus béke.

Bartók György.

A

háboru nem abban a pillanatban kezdődik, amikor a hadviselő felek előörsei először lövik egymásra fegyvereiket és nem is végződik el akkor, a mikor a kimerült ellentáborok fáradt izmokkal cipelik ágyúikat fészereikbe egy eljövendő háboru titkos reménységével. Amit mi közönségesen háborunak szoktunk nevezni, az csak szemmel látható és füllel hallható elemi kirobbanása egy hosszantartó és legtöbbször tervszerűleg megindított, előkészített, táplált lelki állapotnak. A népek és nemzetek lelke már a háboru érzéki megjelenése előtt telítve van a harcnak és küzdelemnek duzzadó csiráival, amelyek csak a kedvező alkalomra és könnyen igazolható körülményekre várnak, hogy életre kelvén százezrek és milliók halálának váljanak forrásává. Jó vagy rossz, nemes vagy hitvány eszmékért, jogos vagy jogtalan, igazolható vagy igazolhatatlan érdekekért szállnak-e hadba egymás ellen? — bármily feleletet adjunk is ezekre a kérdésekre, az kétségtelen, hogy a háboru, az egymás ellen való fenekedés, az egymásra törés a világtörténelem tanúsága szerint sokkal nagyobb mértékben veszi igénybe a népek erejét, szorgalmát és igyekezetét, mint a békének munkája. Ezért aligha nincs igaza a rendkívül józan angol bölcseletnek, *Hobbes*nek, aki az emberek ősállapotául a háborut vallja: homo homini lupus, — a mely állítással szemben *Cumberland* az ártatlanság és szelid, jóakaratu békesség fényes paradicsomát látja az emberiség történetének legkezdetén. *Hobbes* a hideg, éles szemü szemlélő pártatlanságával állapítja meg azt tapasztalatból, hogy milyen *tényleg* az ember és hogy milyen az emberiség *tényleg*. A harc és háboru az embernek ősösztone, amelyet elsősorban éppen az államnak kell a maga törvényeivel, rendelkezéseivel, hatalmával a békesség korlátai közé szorítania. Ezzel szemben *Cumberland* mellőzve a tapasztalat tanítását, az eszmék világába él és azt írja le, hogy milyennek *kellene* lennie az egyes embernek és milyennek *kellene* lennie az egész emberiségnek. — *Hobbes* nem téved az emberiség tényleges állapotának megállapításában; *Cumberland*nak pedig igaza van, mikor az emberiség végső céljául a közboldogságot tüzi ki és a közboldogság elérésére alkalmas eszközt az általános jóakaratan látja.

Háboru és a béke körül forog az emberiség egész élete. Háborura kel, ha vélt érdekeit gondolja veszélyezteteknek, ha egy

felismert igazság ellen támad fel szomszédja, ha szomszédja jobban értékeli és jobban virágozik, mint ő, ha kivánságát jól kiépített hazugságokkal táplálják, (micsoda érdeklődésre tarthatna számot az a mű, amely a hazugságok alakjának ajándékozna meg az emberiséget!), háborura kel, ha ..., de ki tudná elszámolni mindazokat az okokat, amelyek háborus gépet öntenek a szabadságával, öntudatos akaratával dicsekedő emberiségből! Nincsen az a háború, amelyet viselői, legalább maguk előtt, megokolni és indokolni ne tudnának. És mily fájdalommal kell az emberiség és az eszményi kultúra igaz barátjainak látniok azt, hogy a háború céljait a fejlődés nemcsak hogy számszerűleg nem csökkentette, hanem ezeket a célokat még végtelenül szaporította és — ami még fájdalmasabb — végtelenül öntudatosabbá is tette. A fejlődés elején megvívott harcok ösztönös, az érzékiség által kikényszerített háborúk voltak; a modern háborúk öntudatosan, a cél tiszta látásával gondosan előkészített művek, amelyeknek a dorongon, lándzsán, bumerangon kívül a technika legraffináltabb eszközei állanak rendelkezésére. A lángész sok gyötrődése, felemésztődése árán megalkotott repülőgépek első gyakorlati hasznát a vérmezején látta az emberiség. Ó, hogy a „haszon“ szót még ily összefüggésben is lehet alkalmazni!

Abból, hogy a háború céljai öntudatosakká fejlettek s az egyes népek körén belül — úgy látszik — állandósulnak is, szükségképpen következik az, hogy a béke az új háborúra való előkészülés kora lesz s megváltozik a római közmondás ilyenképpen: *si vis bellum, para pacem*.

De vajjon — kérdi a pihenni és békében élni vágyó ember — vajjon hát csakugyan a *háborús béke* korszakába lépett ismét a jobb sorsra nem is érdemes emberiség? Vajjon csakugyan arra vagyunk kárhozhatóak, hogy a háború céljai öntudatosulván, minden percben új küzdelmektől, új világkatasztrófáktól, új vérontásoktól és lélekmérgezésektől rettegjünk? Vajjon még mindig úgy kell tekintenünk az emberiség történetét, mint harcokban való szüntelen előkészületet és folytonos ellenségeskedést, amelyet olykor-olykor a meggyengülés és kimerülés idején, a *békének* nevezett állapot vált fel? Kétségbeesett kérdések, de jogosult kérdések, amelyeket minél elkeseredettebben és minél sürűbben vet fel a lélek, annál türelmesebben és önzetlenebbül kell keresnünk az utat, amely a háborús békének ebből a pokoli állapotából a valódi békének állapotába vezet.

Senki sem tagadhatja, hogy minden lénynek ösztöne az önfenntartás, amelynek érdekében cselekednek az egyesek és a népek, amióta csak a történelem bizonyosságait ismerjük. Magamat fenntartani, magam lényegét kifejteni, magamat akadály nélkül érvényesíteni tőlem telhetőleg, — ez a végső célja minden élő szervezetnek. És be kell vallanunk azt is, hogy e célnak érdekében vívott küzdelem között az egyes éppen oly kevéssé ismer kiméletet mások iránt, mint amilyen kevéssé képes az egyes nép

és nemzet az elfogulatlan igazságosságra és megértésre, ha a maga sokszor helytelenül értelmezett önfentartásért kel fegyverre. Az önfentartás sikerült ténye ritkán jár önuralommal az egyesek részéről és a győzelmesen megvívott harcok legtöbbször még féktelenebbé teszik a küzdő feleket.

Az önfentartás ösztöne a természet által oltatott az élő szervezetbe és olyan jog, amelyet sem elvenni, sem elvitatni nem lehet senkitől. Ámde ennek az önfentartásnak a maga természetes korlátai között kell maradnia, mert mihelyt ezeket a korlátokat áttöri, azonnal más lényeknek önfentartási jogát sérti meg. Mihelyt az egyes népek a magok önfentartásuk érdekében érzéki fegyverekhez fordulnak, elő áll a háborus állapot, egymás vérének ontása, mások önfentartásának megsemmisítése. Mihelyt önfentartásuk helyes vagy helytelen értelmezése arra viszi a népeket, hogy mások jogainak, anyagi és szellemi kifejlődésének, ipari és kereskedelmi tevékenységének gátakat vessenek, a háboru a lelkekben már kitört és érezteti a maga átoktermő hatását.

Az önfentartás helyes fogalmazásától, eszközeinek emberies megválasztásától függ hát az, hogy valódi béke, vagy háborus béke uralkodjék a nemzetek között. Aki az önfentartást helyesen értelmezi, az helyesen fogja megválasztani az önfentartás eszközeit is, amelyek csak békések lehetnek és az emberiség általános javát, a kultura fejlődését szolgálók. Az önfentartás helyes értelmezése pedig csak ott fog sikerülni, ahol az egyének, társadalmak, népek, főleg pedig diplomaták és kormányok, az önzés végtelenségét leküzdeni képesek is, készek is. Az önzés önmagunk helytelen szeretete az az ősgonosz, amelynek helyét már valóban ideje lenne, hogy az általános jóakarát foglalja el. Amíg azonban a korlátoltság és szabadalmazott butaság, mint ordító oroszán járnak körül, keresvén akit elnyeljenek, — addig meg kell elégednünk azzal, hogy minden erőnk megfeszítésével legalább előkészítsük a békének igazi korszakát, amelyben önfentartásukat helyesen értelmező népek és egyének egymás mellett dolgozva segítik elő az *embernek* megszületését.

Az előkészítésnek ebben a munkájában minden igaznak részt kell vennie: tanítónak és orvosnak, földművelőnek és munkásnak, iparosnak és művésznek, kereskedőnek és tudósnak, nőnek és férfinak. A minden igaznak meg kell alkotniok az *Embernek Szövetségét*, amely a lelkek harmóniáját keresi és melynek első sorban arra kell törnie, hogy *nemessé tegye a szellemet és szentté a kulturát. Nemessé a szellemet*, amely a saját boldogságát akarva maga mélyébe pillant és ott látja, veleérzi az egész emberiség minden buját, fájalmát, nyomoruságát, vágyát, sóvárgásait és észére tér, hogy a minden emberek boldogsága nélkül nincs boldogsága az egyéneknek sem. *Szentté a kulturát*, amely sem a piaci árucikk, amelyet kufárok kezére szabad bizni, hanem örökértékű klenódium, melyet a léleknek vércseppei avatnak fel hozzányulhatatlan és megsérthetetlen fenségé. A szellem az, ami az embe-

riség által a maga önfenntartására törekszik, és a kultúra nem egyéb, mint annak a szellemnek önfenntartása. Aki a szellem kifejlesztésén, a kultúra gyarapításán munkál, az a béke megteremtésén munkál, az munkál a béke megteremtésén. Az az anyagi érték, amely nem áll az emberiség és a kultúra szolgálatában, az nemcsak *nem* érték, hanem egyenesen a harcnak és viszálynak méregcsirája. A kultúra azonban értékke és áldássá avat minden tevékenységet és minden anyagi javat, amely az ő szolgálatába szegődik.

A békét nem lehet *csinálni*. A béke magától *terem*. A jó akaratú lelkek termik. Belőlük nő ki szervesen, mint szinzel, illattal pompázó drága virág. Van csinált virág is, de az csak nyomoru visszaélés a természettel. Majd ha a jóakaratú, termékeny lelkek a kultúra munkájának csöndjében összetalálkoznak, örvendő szívvel fogjuk várni egy szinzel, illattal pompázó virág megfogadását.